

KLINGHAMMER ISTVÁN

Hungaricum-e a magyar Bologna-rendszer?

A TANÁRI HITVALLÁSRÓL

tanárság a latin *ars* értelmében nevezhető *mesterség*nek. A latin szó teljes jelentés-tartományában ugyanis egyszerre jelent képességet, tehetséget, művészetet, mester-séget, tudományt, eljárást, de még furfangot is... Amikor az egykori tanárok szép hiva-tásukra készültek, pontosan tudták mindezt. És még valamit nagyon pontosan tudtak. Azt, hogy a nemzet jövője az iskolákban dől el.

Pázmány Péter esztergomi érsek – aki 375 éve alapította meg a magyar egyetemet – *A fiaknak istenes neveléséről* mondott prédikációjában ezt így foglalta szavakba: „Az orszá-goknak és városoknak sincs semmire nagyobb szükségük, mint apród-esztendősek jó ne-velése. Mert sem eláradott gonoszságnak kiirtására, sem a jó erkölcsök béoltására, sem a bölcsességek és tudományok gyökerezésére, sem a több belső csendes állapotok virá-gozására fogatosabb eszköz nem találtatik a gyermekek oktatásánál.”

Hasonlóképpen vélekedett Apáczai Csere János is. 1656-ban *Az iskolák fölötté szükséges voltáról* elmélkedve *az iskolaállítást* nevezte az ország legelső kötelességének, azt vár-va, hogy a gyermekek, *hazánk reményei* kiemelkedjenek *a tudatlanság feneketlen örvényé-ből*, s így jussanak felnőtt korukban *igazi világosságra*.

Az iskolák sötétségoszlató, erkölcsnemesítő szerepét ismerte fel oktatásügyi rende-letben Mária Terézia, az 1868-ban előterjesztett oktatási törvényében Eötvös József, és utóda, Trefort Ágoston 1872-ben, amikor kimondta: „Magyarország fennállása a kultúra kérdése.” Trefort mindehhez az 1883. évi parlamenti vitában, az akkor éppen beveze-tendő oktatási reformról tartott expozéjában hozzátette: az iskolai élet átszervezése, a tananyag és a tantárgyak számának csökkentése nem old meg semmit. Máiig ható ér-vénnyel jelentette ki: „tisztán a helyes módszer és a tanárok okossága és helyes eljárása által lehet segíteni”.

A mai utódok Pázmány Pétertől az önzetlenséget és a távlatos gondolkodást tanul-hatják meg, Apáczaitól a hazához való ragaszkodást, Eötvös Józseftől a jogegyenlőség biztosítására való törekvést, Trefort Ágostontól a minőség feltétlen ismeretét.

„Azt a tanítót böcsüli nagyra Isten, aki cselekszi, amit tanít, és mind nyelvét, mind pen-náját szíve gyökerének téntájába mártván, úgy szól, mint szíve járása vagy on” – írja Pázmány.

Úgy kell tanítani, ahogy azt Karácsony Sándor ajánlotta: minden tanítvány homlo-kán megkeresni a titkos bélyeget, amellyel az illető a Széppel van eljegyezve, megkeres-ni eszüket-szívüket kinyitó kulcsot, kitárni előttük a tudás, a fejlődés és önfejlesztés ka-puját. És még valami: a jó tanártól – sok egyéb mellett – a diákok az önzetlenséget és a szolgálatetika szépségét is megtanulhatják.

Platon az *Állam* című könyvében – Szokratészt megidézve – az emberi lélek három részéről ír. A vágyak és az értelem mellett van egy harmadik, a *thymosz*, amely a tanít-ványok általi elismerést, a megbecsülést és az önbecsülést foglalja magában. Valójában

vágyunk mások megbecsülésére, és ez a forrása önbecsülésünknek, de „vannak helyzetek, melyekben fáradtságunk jutalma azon meggyőződésünk, hogy kötelességünket teljesítettük...” – szól Eötvös Loránd szava.

A TUDÁSRÓL

A harmadik évezred fordulóján paradigmaticus változások korába lépett a világ. A földre épülő agrártársadalom és a tőkére épülő ipari korszak után már a tudásra épülő harmadik hullámban élünk, és bizony ez az új korszak feszültségekkel és konfliktusokkal veszi át az uralmat a megelőző ipari kortól.

A tudásra épülő hatalmak, az USA, Japán és az Európai Unió vezető országai információt és innovációt adnak el a világnak – ez jelenik meg a fejlett technológiákban, a pénzügyi szolgáltatásokban, a vezetési technikákban, az új képi és zenei kultúra termékeiben, az oktatásban és az egészségügyben. A hegemoniáért folyik ma is a harc, mint korábban az ipari korszakban.

Adódik a kérdés, milyen szerepet vállal hazánk ebben a nemzetközi küzdelemben?

„Magyarország legyen nagy mindabban, amiben egy kis ország nagy lehet” – mondta Szent-Györgyi Albert, amikor a tudásról, a tehetségről, az emberi értékről beszélt. A tudásról, ami napjaink globalizálódó világában iparágga alakult. A tudásipar profitját azonban csak azok az országok élvezhetik, ahol a képesség, a szakértelem és a kompetencia egymásra épülő hármását tartósan működtetni képesek – mégpedig társadalmi hasznot hajtó módon.

A tudás tud valamit, amit a többi energiaforrás nem: azok a használatukkal fogynak, a tudás viszont a használatával nő. Akkor nő a termelékenység és a gazdaság egy közösen vagy az egész nemzetgazdaságon belül, ha a rendelkezésre álló tudást minél többen és minél jobban gyarapítják, és ennek csíziója, hogy mindenki megosztja a többivel tudását.

Egy ilyen formálódó új világban a Széchenyi által is használt bölcs tanítás: „adok, hogy adjál”, új értelmet nyer. Minél többet adok, annál többet kaphatok vissza, de ha önző vagyok, és nem osztom meg azt, amim van, akkor nem tudom sokszorozni, és a végén elfogy. Érdemes ezt a politikának szem előtt tartania: minél többet ad, annál többet kaphat vissza!

A nagy kérdés ma Magyarországon, hogyan lehet fenntartani a köz érdekét szolgáló, nagy szellemi vagyont birtokló oktatási intézményeket, és hogyan lehet bennük megerősíteni a minőséget, az értékes emberi erényeket képviselő pedagógusközösségeket.

Ez a bolognai folyamat – a minőséget biztosító változások vezérgondolata!

A feladat: Magyarországon a következő 10–15 évben nem a térség legolcsóbb, hanem leghatékonyabb oktatási rendszerét kell létrehozunk. A politikának a gazdasági helyzetnek megfelelő felelősséggel, de a lehetőségekhez képest erőn felül kell finanszíroznia az oktatást.

BOLOGNA TÜKRÉBEN: A FELSŐOKTATÁSRÓL...

A magyar felsőoktatást gyors és kampányszerű változássorozat érte az elmúlt húsz év alatt: a *tömegesedés* volt az első lépés, követte az intézményi összevonás és a normatív finanszírozás, majd a bolognai típusú képzés bevezetése és a felvételi rendszer változása.

Az eredmény: a felvett hallgatók tudásszintje és motiváltsága drámaian csökkent.

Az ok: az új érettségi rendszer nem a teljesítésre, hanem a „teljesítményminimumon maximalizálható felvételi pontszám” megszerzésére ösztönöz. Hatására a magyar felsőoktatás minősége, néhány szigetként működő intézmény ellenére, számottevően romlott. A képzés szerkezete a bolognai átalakítás miatt több oktatási területen indokolatlanul szétdarabolódott, és az intézményekben ténylegesen megvalósuló képzés minőségét nem ellenőrzi senki. Ezért a diplomák értéke erősen differenciálódott, sokuk versenyképtelenné vagy hiteltelenné vált. A felsőoktatás finanszírozási szerkezete pedig nem mérsékeli, hanem erősíti a káros hatásokat. A fejkvóta egyenlősítésével felülírja a minőségigényű értékelést, a fejlesztésekben pedig a túlerjeszkedő pályázati formák tovább fokozzák az oktatás színvonalának egyenetlenségeit.

Ezért hungaricum a magyar felsőoktatás helyzete, a létrejött magyar Bologna-rendszer!

A Bologna-rendszerű felsőoktatási alapképzés kapkodó bevezetése lényegében a tizenkét éves, meglehetősen egyenetlen színvonalú közoktatás kiterjesztése további három évvel, de úgy, hogy ezt már a felsőoktatás látja el... Az alapképzés legyezőszerűen kinyitva egy széles tudományterület viszonylag átfogó alapismereteit adja át nagy számú diáknak.

Belátható, a tudásipar alakulásának korában viszonylag sok diák kell ahhoz, hogy legyen egy olyan képzett réteg, amely képes versenyhelyzetbe hozni a magyar gazdaságot, de a mai magyar felsőoktatás meglehetősen eltorzult szerkezete a fiatalok tízezreit juttatja piacképtelen felsőfokú végzettséghez. Ez előbb-utóbb társadalmi feszültségek forrása lesz!

A felsőoktatás tömegesítése rövid távon megoldást kínált a munkanélküliség kezelésére, hiszen kitolta a munkába lépés időpontját, ugyanakkor jelentősen hozzájárult a képzés rendszerének torzulásához és a tanulmányi követelmények lazulásához. A népszerű divatszakok a könnyű érvényesülés ígéretével viszik zsákutcába a fiatalok tömegeit. Némelyik műszaki képzésre vagy természettudományi tanári pályára ugyanakkor alig akad jelentkező, és aki vállalkozik is ilyen képzésre, nincs megfelelően felkészülve arra, hogy sikerrel vegye az akadályokat. Sürgetően szükséges megoldást találni arra a kérdésre, hogyan lehet megakadályozni, hogy végbemenjen a magyar szaktudás értékvesztése, miként lehet elérni, hogy fontos képzési szakok, amelyek jelenleg nem divatosak, ne essenek ki az oktatásból.

A probléma rendezéséhez kormányzati állásfoglalás kell, különben előállhat az a helyzet, amelyben gazdasági növekedés esetén nem lesz megfelelően képzett munkaerő. A szakemberképzéshez központi stratégia kell, amely kijelöli a fontossági sorrendet, okosan, célirányosan költi el a rendelkezésre álló pénzt.

A jó oktatáspolitikát tudatában van, hogy az ország szellemi teljesítménye, illetve annak piaci súlya nem állandó érték, hanem olyasmí, ami a gazdasági játéktérben folyamatosan változik. A nemzetközi konkurenciának pedig az az érdeke, hogy tudásban, alkalmazható felkészülésben elébük ne kerüljünk. A kíméletlen versenyben nem a piac, hanem az állam felelőssége, hogy polgárait az ilyen következményektől hatékony oktatáspolitikával megvédje.

A magyar felsőoktatás ma krízishelyzetben van!

Ez több okra vezethető vissza, de alapvetően a több éve tartó alulfinanszírozottságnak köszönhető. A felsőoktatás GDP arányosan nem létesül olyan támogatásban, mint a versenytárs európai országokban. Emellett hihetetlenül elaprózott a szerkezete, ma

több mint hetven intézmény működik Magyarországon. Egy ekkora országban ez káros, amely a képzési források szétszórásához vezetett. A felsőoktatási intézmények számát erősen csökkenteni kell! A szerkezet átalakításának szigorú intézményi akkreditációval és az intézményi autonómia keretében felvételi interjúk, beszélgetések lehetőségével kell együtt járnia.

A képzési színvonal megteremtése mellett fontos szempont: a jól felkészült, motivált fiatalok esélyegyenlőségét jó színvonalú ingyenes állami felsőoktatás keretében kell biztosítani.

A normatív finanszírozás kérdését is rendezni kell!

A minőségi egyetemek és főiskolák tudományos műhelyei jó példákkal szolgálnak arra, hogy a piac jövőbeli igényeit előbb ismerik fel, mint az üzleti élet. A cégek, vállalkozások nagy része nem tudja megfogalmazni majdani munkaerőigényét, mert a holt napi vállalat egyre inkább mobil vállalat lesz, mert termékstruktúrája és ő maga is állandóan változik, állandóan újfajta munkaerőre lesz szüksége. A kutató egyetemek és főiskolák látják a trendeket, azt, hogy merre tart a világ, a tudomány – és ennek eredményeit és hasznosítását kéri majd négy-öt év múlva a munkaerőpiac. Ezért a színvonalas munkát végző intézmények fenntartását és nemzetközi versenyképességét az államnak képzési ciklusonként felülbírált egyedi „megrendelői” szerződések alapján kell biztosítani, a hallgatókat pedig teljesítményfüggő tanulmányi és rászorultságuk alapján szociális ösztöndíjjal, illetve diákhitellel kell támogatnia.

A KÖZOKTATÁSRÓL

Leszögezhetjük: a világot átfogó természeti, és az ebből létrejövő társadalmi problémák természettudományos vonatkozásainak megértése nélkül nem várható a jövőt szem előtt tartó tudatos viselkedés.

Az egyik legnagyobb hiányosságunk – a külföldhöz képest is –, hogy ma Magyarországon a közoktatásban a természettudomány tanításánál nem alakultak ki a szakmai és a finanszírozási keretek. Ebből következően nem készültek tudományosan megalapozott természettudományi tantervek, tankönyvek és taneszközök; a meglevő tankönyvek nem veszik figyelembe a gyermekek fejlődésére és a tanulásra vonatkozó ismereteket, nem segítik a fogalmak kialakítását, nem fejlesztik a gondolkodást – inkább elkedvetlenítő a hatásuk.

Az olvasás problémája szorosan összefügg a természettudományi tárgyak oktatásával, hiszen a legjobban a fizika-, biológia- és kémiaórákon lehet lemérni a gyermekek szövegértését. A természettudományos gondolkodás alapelveit már az 1. osztályban lehet tanulni életkornak megfelelő szinten, csak tisztázni kell az életkornak megfelelő tananyagot.

Vissza kell állítani a közvetlen tapasztalatszerzés lehetőségét, a kísérleteket a közoktatásban, mert a felsőoktatásban tanulóknak alapvető hiányosságaik vannak. Elő kell segíteni a magas színvonalú természettudományos közoktatás (science education) kialakítását, ezért szükséges, hogy egy természettudományos tárgyból is legyen érettségi vizsga.

Vissza kell térni az egyszintű érettségi rendszerhez, de amíg ez visszaáll, addig is az egyetemi felvétel követelménye az emelt szintű érettségi legyen. Az érettségi vizsga a közoktatási tanulmányokat olyan végbizonyítvánnyal zárja, amely értékeli a köz-

oktatásban szerzett tudást. Az érettségi objektivitásának alapfeltétele, hogy minden diáknak mindenhol ugyanazoknak a követelményeknek kell eleget tennie. Működtetni kell egy olyan felügyeleti rendszert, amely az érettségi egységes minőségét biztosítja. A kötelező alaptárgyú érettségit olyan szabadon választott tárgyakkal lehet kiegészíteni, amely árnyaltabb képet ad a tanulók egyes felsőoktatási intézményekben fontos külön tudásáról. A jelenlegi 130 érettségi tárgy létezése azonban értelmetlen és haszontalan. Az érettségi egységes 3+2-es szerkezetű legyen: magyar nyelv és irodalom, történelem és matematika mellett, amelyek kötelező érettségi alaptárgyak, egy természettudományos tárgy a biológia, fizika, földrajz és kémia együttesből és egy modern idegen nyelv szerepeljen. (Első helyen javasolva az angolt, amely mint világnyelv a nemzetközi kommunikáció nyelve.) Foglalkozni kell a nyelvtanulás problémájával; a nyelvvizsga–érettségi viszonyát rendezni kell.

A gondok, amelyeket értékelvű oktatáspolitikával meg kell szüntetni, számosak:

Meg kell szüntetni a képzés tartalmi szabályozatlanságát, a tárgyi tudás és a kompetenciafejlesztés szembeállítását; a műveltség fogalma és jelentősége körüli bizonytalanságot; a természettudományos képzés helyzetének és feladatának ellentmondásos megítélését; a tananyag és óraszámcsökkentést a tananyag és a pedagógiai módszerek korszerűsítése helyett. Meg kell szüntetni a tanulmányi ellenőrzés, a bemeneti és kimeneti szabályozás egyidejű fellazítását – egységes törzsanyagú tantervvel, szaktanácsadói tanfelügyeleti ellenőrzéssel dolgozó iskolákra van szükség.

És a legfontosabb feladat: meg kell szüntetni a képzési követelmények folyamatos csökkentését a kulturálisan hátrányos helyzetű gyermekek felzárkóztatása helyett. Éppen ezért teljesen elhibázott kormányzati döntés volt a falusi kisiskolák bezárása. A 6–10 éves gyermekeket nem szabad kiszakítani környezetükből, nem hasznos kitenni napi hosszú utazásoknak, hanem minél közelebb kell tartani a családhoz. A kiscsoportos foglalkozás hatékonyabb, mint a nagy osztálylétszámú képzés.

A magyar iskolarendszer működtetésében, az iskolák finanszírozásában, az egységes követelményrendszer kidolgozásában és a minőségi pedagógusi munka megkövetelésében kormányzati szerepvállalásra van szükség.

Nemzetközi vizsgálat bizonyítja, hogy a sikeres és sikertelen oktatási rendszerek között a döntő különbség a tanári kar minőségében rejlik. Ahol a diplomás fiatalok legjobbjai választják a jól fizetett és komoly társadalmi megbecsülésnek örvendő pedagógusi pályát, ott – de csak ott – térül meg, szinte azonnal és kamatosan, az oktatás fejlesztésére szánt összeg.

A tanár kulturális dominanciával rendelkezik; az a közös kultúrakincs, amelyet a pedagógus visz egy közösségbe, igen fontos tényező. A pedagógusi állás társadalmi státus, csak így lehet elérni, hogy a legjobbak menjenek tanítani.

Magyarországon ma a helyzet ezzel ellentétes.

A probléma jelentősebb, mint amilyennek látszik: amíg ilyen alacsony a tanító szakon a bejutási ponthatár, addig nem lesznek domináns pedagógusaink, és nincs megoldva a tanárutánpótlás kérdése sem.

Magyarországon minden tizedik iskola pedagógushiánnyal küzd. Már most hiány van a természettudományos tárgyak oktatóiból. Az iskolák több mint fele hiába hirdette meg az állást, nem tudta betölteni. A fiatalok nem lépnek tanári pályára annak kiszá-

míthatatlansága miatt. A 2020-as évekre pedagógushiány lesz hazánkban, mert a jelenleg középkorúak nagy számban vonulnak nyugdíjba. Jól átgondolt pedagógusi életpályamoddellre van szükség. Nagy kár, hogy a már meglevőt 2002-ben eltörölték.

Foglalkozni kell a magyar nemzeti önismerettel. Az Európai Unió része vagyunk, a közoktatásban kapjon nagyobb szerepet a nemzeti tudat. A fiataloknak szükségük van reális önszemléletre, ennek valamilyen formában szerepelnie kell a tananyagban. Fontos a megfelelő művészeti, érzelmi nevelés.

Az új kormányzatnak iskolarendszerünk meggyógyítása, a pedagógusképzés megújítása és a tanári szakma presztízsének, társadalmi megbecsülésének növelése minden másnál előbbre való oktatáspolitikai cél kell hogy legyen...

A SZAKKÉPZÉS RŐL

Magyarország gazdasága csak a szakképzés megújításával válhat nemzetközileg versenyképesé. Gazdasági nehézségek esetén az ismereteit alkalmazni és továbbfejleszteni tudó, átképezhető munkaerő különlegesen fontos, mert ez munkahelyeket megtartó erő.

A szakképzés a munkakultúra, az együtt dolgozás, az (iskolai) közösség megteremtésének kiváló terepe. Mivel a statisztikák szerint a korosztályos diákok kétharmada a szakképzést biztosító iskolákban tanul, az itteni javulás az általános képzési színvonal szempontjából is kiemelkedően fontos. A munkaerőpiacon bekövetkezett kedvező érték-váltás ellenére azonban még mindig alacsony a szakmunkások presztízse. A fizikai munkával együtt járó szakmákat tanulók 20–25%-os hazai aránya messze elmarad az EU-átlagától. Az elmúlt két évtizedben alacsony szintre süllyedt az értéket teremtő igényes fizikai munka, a mesterség és a mester becsülete és tisztelete. A szakképzés megújításának kulcskérdése a manuális tehetség más tehetségfajtákkal egyenértékű elismerése. A szakképzésben a fizikai munka nem tölthet be a lexikális ismeretek elsajátítása mellett alárendelt szerepet.

A mai szakképzés nem biztosít rugalmas, tovább- és átképzésre alkalmas verseny- és piacképes készségeket, mivel a korábbi szakmai műhelyek (például a régebbi technikumok) helyére zömmel egy elbeszélő jellegű oktatás került. A verbális tudás megkövetelése dominál a gyakorlati képzés, a szakmai fogások élményszerű átadása helyett, pedig ez segíthetné az elméleti ismeretek elsajátításában nem kiemelkedő fiatalok motiválását, személyiségük megerősítését.

A szakképzésbe, különösen a szakiskolák szintjén, a hátrányos helyzetű és a leggyengébb tanulási képességű tanulók kerülnek, akik kudarcélmények sorozatán keresztül jutnak el az általános iskolából a szakiskolába. Az egész magyar társadalom ismétlődő vesztesége, hogy ennek a korosztálynak 10–15%-a elvész, és nem szerez semmiféle szakképzettséget. A gyakorlati oktatás a hátrányos helyzetű és a roma tanulók integrálásának, pozitív élményt és sikert adó, hatékony eszköze lehet. A lemorzsolódás aránya a szakiskolákban közel 1/3-ad, ami igen magas; gyakran hiányoznak a lemorzsolódás felé sodródó tanulók segítésének eszközei: a bejáró diákok délutáni foglalkoztatása, a tanulószobai segítés lehetőségei.

A manuális tevékenységben való részvétel gyermekkori élménye ma sok családban teljesen hiányzik. Ezt tetézi, hogy az általános iskola nem készít fel kellőképpen a szakmák szeretetére és a szakmaválasztásra. Elméletiessé váltak az általános iskolai gyakorlati

foglalkozások és a technika oktatása. Nem kapnak megfelelő elismerést a gyermekek alkotásai, és nem kellően ismerik el e tárgyakat a többi tárgyakat oktató pedagógus kollegák sem.

A szakiskolai képzésben a nem versenyképes fizetési viszonyok, a pálya presztízsének leértékelődése és az itt végzendő pedagógiai munka nehézségei miatt kevés a kiemelkedő szakmai tudású, a tanulók elé műveltségben és emberségben is példaként állítható mesterember. A kellő szakmai tudású mérnökök tanári képzésének terhei vállalhatatlanul nagyok, pedagógusi keresetük eredeti jövedelmükhöz képest eltörpül.

Nincsenek kellően kidolgozva a különböző képzési formák – szakiskola, szakközépiszkola, technikusképzés, gimnázium – átjárhatósága és beszámíthatóságuk a felsőfokú képzésekbe (felsőfokú akkreditált szakképzés, BSc, BA), illetve integrációjuk a felnőttképzés különböző formáival. Nem alakult ki kellőképpen a különböző képzési formák egymásra épülő rendszere, különösen kevés a valódi második és többedik esély típusú képzés.

Nem gondolták át kellően az azonos OKJ-képesítést adó végbizonyítvánnyal rendelkező, felsőfokú akkreditált szakképzésekben részt vevők eltérő státusát és finanszírozási viszonyait akkor, ha a képzést középfokú és akkor, ha felsőfokú intézményben végzik. Fontos fejlemény az Europass-rendszer bevezetése, amely a szakképzettség EU-elismeretetésének nélkülözhetetlen eleme. Fontosak a munkavállaláshoz fokozatosan átvezető igen sikeres formák, mint a gazdálkodó szervezetekkel kötött együttműködési megállapodások vagy a tanulószerveződések.

Az utóbbi évtizedben szétaprózott és pazarló szakképzési szerkezet alakult ki, ennek következtében a szakképzés javítását biztosító források felhasználása továbbra sem hatékony. Az iskolai szakképzés normatív finanszírozása kontraszelektív, nem fedezi a tényleges költségeket, és nem preferálja a munkaerő-piaci szükségleteket. A szakképzés országos irányítása széttagolt, a kormányváltásig két irányító és tizenegy szakképesítést felügyelő minisztérium látta el.

A közelmúltban a szakképzés feltételeinek és minőségének javítására intézkedések születtek, így a térségi integrált szakképző központok (a TISZK-ek) megalakítása, a képzési programok rendszerének átgondolása, jobbításuknak a munkaerőpiachoz igazodó regionális tervezése. A Regionális Fejlesztési és Képzési Bizottságok (RFKB-k) átalakíthatják a szakmakínálatnak a létező lehetőségekből és nem a kívánatos irányokból kiinduló fejlesztését.

Ki kell mondanunk: a szakképzés megújítása kulcsfontosságú kérdés, – mind az általános, mind pedig a nevelési-oktatási folyamatról szóló nemzeti stratégia kiemelt eleme.

Ezzel kapcsolatos teendőink: a fizikai munka, a manuális tehetség, a mesterségek és mesterek tiszteletét az általános iskolában segíteni kell. Ennek útja: a gyakorlati foglalkozások és a technikaoktatás manuális jellegének, valamint ezek pályaorientációban betöltött szerepének az erősítése; a médiában pedig a mesterek, a szakma kiválóságainak bemutatása.

A szakképzés szerkezetének megújításával a szakiskolák 9. és 10. osztályában át kell alakítani a tantárgyak szerkezetét és oktatásuk módszertanát, hogy biztosítsák a szakmai-gyakorlati oktatásra való áttérés egyéni útját. A szakközépiszkolában a gyakorlati oktatás nagyobb hangsúlyra ajánlott, és az indokolt szakterületeken kívánatos a korábban jól működő technikus képzés bevezetése.

Kívánatos a munkavállaláshoz átvezető gyakornoki rendszer és a tanulószerveződések kiterjesztése, az élményt adó nyári szakmai gyakorlatok növelése, valamint program

kidolgozása a vállalatoknál megvalósuló néhány hónapos tanfolyamok elterjesztésére és ellenőrzésére.

A minőségi oktatás és nevelés érdekében meg kell újítani a szakképzés pedagógiai tartalmát, ezért regionális vizsgaközpontok hálózatára van szükség, és a kiemelkedő színvonalú mesterremek és diplomamunkák díjazásával meg kell becsülni a munkák alkotóit és mestereiket. A pedagógusi pálya megbecsülésének növelése mellett indokolt a kiváló színvonalú szakoktatóvá válás útjának kiszélesítése, a mesterré válás támogatása. Át kell tekinteni a szakképzés korszerű eszközökkel való ellátottságát és a továbbfejlesztés szükségleteit, és a szakképzés normatív finanszírozását a képzési költségekkel, a képzés minőségével és az elhelyezkedés arányaival összhangban kell kialakítani.

A szakképzés irányítási és finanszírozási rendszerének átalakításával át kell tekinteni a TISZK-eket, és a bevált társulások megtartása mellett a kényszertársulásokból funkcionáló társulásokat kell kialakítani.

A FELNŐTTKÉPZÉS RŐL

A felnőttképzés iskolarendszerbeli és azon kívüli formái segítik a második és a többedik esély megszerzését, a tanköteles korban meg nem szerzett tudás- és képesség kialakítását, a továbbképzést, a megváltozott élethelyzet miatt szükséges átképzést, a művelődést és a szabadidő hasznos eltöltésének a lehetőségét is.

Hazánkban a felnőttképzés nagy része még mindig meglehetősen negatív megítélés alá esik. A felnőtteknek csak 8–9%-a tanul, amely kisebb érték, mint a 12,5%-os EU-elvárás. A magyar vállalatoknak 18–37%-a nyújt képzést dolgozóinak az EU 25–57%-ával szemben.

A hazai felnőttképzést egy olyan szerteágazó képzési és közművelődési intézményrendszer szolgálja, amelyet csaknem ötezer (!) vállalkozás, valamint az informális oktatás és távoktatás változatos formái egészítenek ki. A rendszert az összehangoltság és az együttműködés hiánya jellemzi, nemegyszer hiányzanak a minőségbiztosítás elemei.

A felnőttképzésnek sajátos pedagógiai elemei vannak, ezért szükség van a felnőttoktatók fokozott képzésére.

A TEHETSÉGGONDOZÁS RŐL

A tehetséggondozás célja kettős: egyrészt a kreatív munkaerő biztosítása az innovatív gazdasági piacnak, másrészt az utánpótlás kinevelése a tudós társadalomnak.

A tehetséggondozás a középiskolai fakultációval egészen a XX. század utolsó évtizedéig szoros egységet alkotott magával az egyetemi oktatással. Az egyetemek egy szűkülő oktatási piramis csúcsán helyezkedtek el, amelyben a politikai méltánytalanságok ellenére teljesítményorientált kiválasztási rendszer működött. Ez a rendszer már viszonylag korai szakaszban elválasztotta az egyetemi keretek közt jól fejleszthető tehetségeket az egyéb területeken (pl. szakképzés) fejlesztendő tehetségektől. Az irányítottság és a szűk bemeneti keresztmetszet (az 1970–1980-as években egy évfáratnak csak 4–5%-a jutott csupán egyetemre) nyomán jó eséllyel olyanok kerültek be a felsőoktatásba, akik felkészültségük és motiváltságuk alapján homogén csoportot alkottak. A 4–5 éves főiskolai és egyetemi képzések alatt kiderült, ki az a néhány diák, akik velük született képességeik és megszerzett ismereteik alapján kiemelkednek.

A magyar felsőoktatás 1990 után bekövetkezett, a társadalom részéről jogosan elvárt tömegesítése előkészítetlen volt. Az intézményeket felkészületlenül érte a tömeges mérettűvé vált hallgatóság oktatásának megváltozott feladata.

A hagyományos oktatási kereteket a Bologna-rendszerű képzés erőltetett ütemű egységes bevezetése bontotta szét végérvényesen. A többciklusú képzésre való áttérés teljesen új helyzetet teremtett a tehetséggondozásban is.

Az oktatók hamar felismerik ugyan a tehetségeket, de nincs módjuk, hogy a sokszorosára növekedett hallgatói tömegben már az első képzési ciklusban – a tanrendi és hallgatói követelményrendszer figyelembe véve – differenciáltan foglalkozzanak velük. A középiskolából érkező tehetségek korai felismerésének esélyét tovább csökkentette a felvételi rendszer átalakítása. A felsőoktatás úgy kapja meg a hallgatókat, hogy felkészültséget és motivációt megmérő felvételi beszélgetésen sem találkozik velük.

A tehetséggondozás egymásra épülő szintek folyamata: középiskola-Ba/BSc-MA/MSc-PhD, ahol a tehetséggondozás formái a képzési szintek szerint változnak.

Az oktatási kormányzatnak ki kell dolgoznia a képzés egymásra épülő területeire a tehetséggondozás elveit és koordinációját, megtartva a tehetséggondozás kialakult, tradicionális közösségi intézményeit: a középiskolai tanulmányi versenyeket, a tudományos diákköröket, a szakkollégiumokat. A tehetséggondozás tehetséges, motivált, saját tudásukat folytonosan megújító tanárokat feltételez, ezért figyelmet kell fordítani a tanárképzésben a tehetséggondozás ismereteinek oktatására.

ZÁRÓ GONDOLATOK

A kérdés Pázmánytól Klebersbergen át napjainkig mindig az, hogy a magyar társadalom képviselői, a választott döntéshozók hogyan viszonyulnak az oktatás értékeihez. A közjó részének tekintik-e és szolgálják az iskola fejlődését, a tudás gyarapodását, a feltárt ismeretek széles társadalmi hasznosulását, vagy elspórolják a jövő nemzedékei előtt a lehetőségeket, hiszen a tanulók mindig a jövő Magyarországot képviselik.

A pedagógia tudományának művelői jól tudják: a társadalmi tőke gyarapodásában vagy csökkenésében a nemzedéki élményeknek van a legnagyobb szerepük. A következő évek társadalmi tőkájéért felelősek vagyunk azon keresztül, hogy milyen világot teremtünk a ma eszmélő és felnövekvő nemzedékeknek. A jövőben helytálló nemzedékeknek.

Magyarország olyan lesz holnap-holnapután, amilyen mintát ma választunk!

KLINGHAMMER ISTVÁN (1941) 2000-től 2006-ig az ELTE rektora. Az egyetemen térképészetet oktat.